

עשור לפמיניזם גלובלי

:: חזרה יששכר

נשים שהתאכזבו מיחס פטריארכלי ומאפליה בארגונים מעורבים, הקימו ארגונים פמיניסטיים של נשים בלבד; אחרות הצטרפו לארגונים שהיו מוכנים לאמץ עקרונות פמיניסטיים, כגון מבנה בלתי היררכי, גמישות ניהולית ומתן קול לכל פעיל ופעילה.

רן, כהוגות פמיניסטיות אחרות, קוראת לנשים פעילות לחזור לפוליטיקה הישנה ולפעול במסגרות פוליטיות ממסדיות.

גלובלית להסרת מכשולים העומדים לפני נשים בכל מישורי החיים הציבוריים". למעשה, סיכם הכינוס שני עשורים של פעילות במסגרת 'שנת האשה הבינלאומית' שהוכרזה בעצרת הכללית של האו"ם ב-1975, עצרת שיצאה בקריאה לביטול כל צורות האפליה נגד נשים. באותה שנה נולדה יוזמת האו"ם לבדיקה כלל עולמית של מעמד הנשים וזכויותיהן, ולהקמת תשתית של ארגונים חוץ ממשלתיים (NGOs), הנשענים על אמנות האו"ם לזכויות אדם ועל החוק הבינלאומי, במטרה להפכם לכוח מניע לשינוי חברתי.

ברחבי העולם גילו נשים את החופש והעצמאות שמעניקה הפעילות בארגונים האזרחיים. נשים שהתאכזבו מיחס פטריארכלי ומאפליה בארגונים מעורבים הקימו ארגונים פמיניסטיים של נשים בלבד; אחרות הצטרפו לארגונים שהיו מוכנים לאמץ עקרונות פמיניסטיים, כגון מבנה בלתי היררכי, גמישות ניהולית ומתן קול לכל פעיל ופעילה. לנהירתן של נשים לפעילות חוץ ממשלתית, מקומית או גלובלית, תרמו תרומה חיונית גם טכנולוגיות המידע והתקשורת הגלובלית. נשים התבייתו בקלות במרחב האינטרנטי המציע כלים לפיתוח פמיניזם ללא גבולות. בהקשת עכבר נוצרות רשתות קשר ומידע מסועפות, סיפורים מופצים, פעילות מגוונת מתוכננת ומתואמת, מתארגנים כינוסים בינלאומיים ונתרמים כספים. ואולם, להצלחת הפוליטיקה האזרחית יש מחיר, שעליו היטיבה

שתי תנועות גלובליות בעלות מגמות מנוגדות יציינו בשנת 2005 ארועים חשובים בתולדותיהן: בינואר יחוג ארגון הסחר העולמי, סוכנה הבכיר של הכלכלה הקפיטליסטית הגלובלית, עשור להיווסדו; בספטמבר ימלאו עשר שנים לכינוס העולמי הרביעי של נשים שנערך בבייג'ין, אשר פתח את עשור הגלובליזציה של תנועות הנשים. ניתן לשער שביום חגו יצביע ארגון הסחר העולמי בסיפוק על 148 המדינות החברות בו (עם הצטרפותה של קמבודיה, באוקטובר 2004), ועל תור מתארך של מדינות המשחרות לפתחו. לעומתו, עוסקות פעילות בארגוני נשים וזכויות אדם יחד עם אינטלקטואליות פמיניסטיות באיסוף שקדני של נתונים ועובדות, המצביעים על נזקי הגלובליזציה לנשים, ועל פער גדול שנפער בעשור הגלובליזציה בין השיח הפורה על זכויות האשה וההישגים הנאים בתחומי החקיקה והמשפט, לבין השפעתם של אלה על חיי היומיום של מרבית הנשים בעולם.

בייג'ין 1995, ביקור חוזר חטוף

הכינוס הפמיניסטי הרביעי שיוחד לנושא 'נשים בעבודה', נערך בבייג'ין בסימנו של קץ המלחמה הקרה, אשר שחרר אופטימיות ללא גבולות בקרב הנשים המתכנסות. על ספו של מילניום חדש נראה העתיד פחות מיליטריסטי, יותר חברתי, ולכן יותר ידידותי לנשים. את המחאה נגד ההוצאות הצבאיות העצומות על התחממות החליפה תקווה להשקעות בתחומי החברה, החינוך והבריאות - תחומים שנשים מייחסות להם חשיבות עליונה. השוני המגדרי בהגדרת סדרי העדיפויות בתחומים אלה חוזר ונשנה במחקרים רבים. הכרות בייג'ין קבעה שזכויות נשים הן זכויות אדם, סימנה את ביטול העוני בעולם כיעד מרכזי וניסחה מצע "לפעולה

קצרה בקרה חכמי הכלכלה, ה' ול' תרבות המניע אך מצד הפר ירו

קצרה הקרונן

העבודה מפרנסת את בעליה?

על-פי הדו"ח האחרון של 'ארגון העבודה הבינלאומי', מספר העובדים המועסקים ברחבי תבל עומד בסוף שנת 2004 על 2.8 מליארד איש ואישה. אולם, מחצית מן העובדים הללו מרוויחים פחות משני דולר ליום עבודה - המדד שנקבע על-ידי האו"ם כ"קו העוני" (מתוכם, 550 מיליון לא מגיעים אפילו למשכורת של דולר אחד ביום). במלים אחרות: מחצית מן המועסקים בעולם אינם משתכרים מספיק כדי להחליץ מן העוני.

(על-פי אתר האינטרנט של ארגון העבודה הבינלאומי: www.ilo.org.)

זהה. "שוויון ממשי בעולם העבודה", מסכם הדו"ח, "עדיין רחוק מהישג יד".

הארגון מצביע על תופעה גלובלית מדאיגה: הפמיניזציה של העוני. נשים, ילדות וילדים, חשופים יותר מגברים לאי יציבות כלכלית, להתרוששות, לימי עבודה ארוכים בעבודות ברמות שכר נמוכות או כלל ללא שכר, ולהגירת עבודה בשל כורח. ממדינות מזרח אסיה, שבהן כמעט והושג כבר שוויון בין נשים לגברים בשוק העבודה, הגירת העבודה כיום היא בעיקרה הגירת נשים. לעומת זאת, באזורים אחרים בעולם, כגון המזרח התיכון, צפון אפריקה ודרום אסיה, רק ארבעים נשים מכל מאה גברים פעילות בעולם העבודה.

בעולם כולו, לרבות במדינות העשירות, גדל במהירות שיעורן של עובדות עניות. על-פי נתוני אוקספס הבינלאומי (ארגון הנאבק בעוני הגלובלי ובעוולותיו) 70 אחוזים ממיליארד וחצי העניים ביותר בעולם הם נשים וילדות. וילדות מהוות גם כ-60 אחוזים מסך 550 מיליון העובדים העניים בעולם (עובדים המשתכרים עד דולר אמריקאי אחד ליום). במקביל, איבדו הגברים את מעמדם כמפרנסים יחידים ("ראשי משפחה" במונח הבורגני של המושג). חרף שינוי זה, נשים עובדות - בכל מקום ובכל שכבה סוציו-אקונומית - ממשיכות לשאת באחריות לבית ולמשפחה, ולפיכך, כבעלות 'שתי משרות', הן צוברות בפועל שנות עבודה רבות יותר מאשר הגברים.

אי הוודאות וערעור הביטחון העצמי, המלווים כצל מאיים את כלכלות השוק החופשי, מגבירים תסכול בקרב גברים, שמתקשים ממילא להתמודד עם עולם עבודה משתנה, בו נשים מתחרות בהצלחה על מקומות העבודה. תהליכים גלובליים שמפרקים מבנים חברתיים מסורתיים ומוכרים ומחלישים את שליטתם של גברים בנשים, מעוררים בהם זעם שמתועל לרגשות לאומניים, לשנאת מהגרי עבודה ולתמיכה בתנועות פונדמנטליסטיות המתנכלות לחרותן של נשים. אחת מקריאותיו הנשמעות ביותר של הפונדמנטליזם השמרני היא "החזרה למסורת", אשר מטרתה האמיתית היא שליטה הדוקה יותר על נשים (ולא בהכרח על בסיס רציונל כלכלי). בדו"ח השנתי שפרסם ארגון אמנסטי הבינלאומי לקראת יום האשה הבינלאומי במרץ 2004 נטען, שבחמישים מדינות בעולם שנסקרו על ידי הארגון, אחת מכל שלוש נשים חשופה לאלימות, בדרך כלל מצד קרוב משפחה או גבר מוכר אחר. באזורים הסובלים מעימותים מזויינים מתמשכים משמשת האלימות נגד נשים

להצביע הסופרת וההוגה הפוסט-קולוניאלית ההודית ארונדהטי רוי, בהרצאה שפורסמה בגיליון אוקטובר של הירחון הצרפתי 'לה-מונד דיפלומטיק', ואשר חלקה הופיע בתרגום

השאלה היא, אם נשים יסכימו לוותר על החופש והעוצמה שמצאו בפעילות החוץ ממשלתית במסגרת תנועות וארגונים פמיניסטיים המתנהלים באורח שוויוני, ולהתנסות שוב בחווייה הבלתי מספקת של פעילות עם גברים שיצר השליטה שלהם. לא דעך מעולם.

לעברית באתר האינטרנט 'הגדה השמאלית', בכותרת: 'ארגונים לא ממשלתיים - לטובת מי?'. לטענת רוי, החברה האזרחית מהווה, במובנים רבים, זרוע מבצעת של מדינות אשר מפריטות את שירותי הרווחה שלהן ברוח הכלכלה הניאו-ליברלית. היא מרחיקה אנשים מפעילות פוליטית רגילה, ובכך מפקיעה את הפוליטיקה מידי אזרחים ואזרחיות חרורי שליחות ומפקירה אותה בידי פוליטיקאים מקצוענים. רוי, כהוגות פמיניסטיות אחרות, קוראת לנשים פעילות לחזור לפוליטיקה הישנה ולפעול במסגרות פוליטיות ממסדיות. השאלה היא, אם נשים יסכימו לוותר על החופש והעוצמה שמצאו בפעילות החוץ ממשלתית במסגרת תנועות וארגונים פמיניסטיים המתנהלים באורח שוויוני, ולהתנסות שוב בחווייה הבלתי מספקת של פעילות עם גברים שיצר השליטה שלהם לא דעך מעולם.

נשים במעבר מחברת רווחה לעולם של שוק חופשי

דו"ח ארגון העבודה הבינלאומי שפורסם לקראת יום האשה הבינלאומי במרץ 2004 קובע, שבעשור האחרון, עשור הגלובליזציה, הוא צמיחה כניסתן של נשים לשוק העבודה העולמי. ב-2003 היוו הנשים 40 אחוזים מכלל 2.8 מיליארד העובדים. ואולם, נכתב בדו"ח, הגידול העצום בכוח העבודה הנשי לא לווה בהעצמה סוציו-אקונומית אמיתית עבור הנשים: שכרן נשאר נמוך משכר הגברים בעבודות שערך

מה עלי לעשות עם כל הידע הזה המצטבר ונאגר בתאי הזיכרון ובמערכות האחסון של ארגונים פמיניסטיים וארגונים לזכויות נשים? איזו תגובה תתעורר אצלי כאשר מוגדש המציאות הקשה לעיכול ולעיבוד, תגיח אנה, או אלכסנדרה, ותשאל בלחש אם אני מחפשת עוזרת בית?

עורכות הספר, הסופרת והמבקרת החברתית ברברה ארנרייך והסוציולוגית ארלי ראסל הוכשילד, כותבות, בהקדמתן לספר, שהשימוש שנשים מהמעמד הבינוני בעולם העשיר, כמו בכלכלות המתפתחות, עושות בעובדות במשק ביתן, מהווה "פתרון פרטי של בעיה ציבורית"

של פיתויי הגלובליזציה. הן יודעות הכול על התפקיד שהאתוס הניאו-ליברלי מייעד לעוני ועל פגיעתו הרעה של הקפיטליזם הגלובלי בנשים. חלקן חשות בניגוד העניינים שבין חייהן הפרטיים ובין חייהן הציבוריים, חלקן מודעות לו, מקצתן אף תוהות בכתיבתן את מי הן מייצגות או שואלות, מה מייצג כיום הפמיניזם, על שלל ביטוייו ומכלול מגזריו, למרבית הנשים בעולם. הן מתקשות להשיב. מן הסולידריות שהוכרזה ב'תנועה פמיניסטית בת זמננו', כפי שמכנה בל הוקס את הפמיניזם של שנות הששים של המאה הקודמת, לא נותר הרבה. הפמיניזם שנתפס כיום כסגנון חיים, איבר זה כבר את קולו הפוליטי. לסולידריות, יחד עם מודעות אוניברסלית לכך שדיכוי נשים ואפלייתן הם בעיה משותפת לנשים ולא כישלון אישי שלהן, נועד תפקיד חשוב בהנעת המאבק להשגת שוויון ושחרור. בערכים הללו ובכוחות המעצבים אותם פוגעת המדיניות

גם כנשק המכוון נגד הקבוצה האתנית אליה הן משתייכות. סביב הגלובוס כולו משפיעים טרור בינלאומי, טרור מקומי ודרכי המאבק המתנהל נגדם על העורף האזרחי, זירת התרחשותם, ומעוררים אף הם "שגשוג" של סקסזום ואלימות בחסות המדינה. בדו"ח המחלקה לזכויות נשים בארגון Human Rights Watch ממרץ 2004, מואשמות מדינות רבות באלימות ממסדית המתבטאת באי מניעת הטרדות מין ובסלחנות בלתי נסבלת כלפי אלימות נגד נשים ונערות.

דילמה גלובלית אישית

מה עלי לעשות עם כל הידע הזה המצטבר ונאגר בתאי הזיכרון ובמערכות האחסון של ארגונים פמיניסטיים וארגונים לזכויות נשים? איזו תגובה תתעורר אצלי כאשר מגודש המציאות הקשה לעיכול ולעיבוד, תגיח אנה, או אלכסנדרה, ותשאל בלחש אם אני מחפשת עוזרת בית? מה אומר לה, לאלכסנדרה ממולדובה או לאנה מאוקראינה? שאני אשה שומרת חוק? שמא אכעס עליה על שהיא מעמידה אותי בפני דילמה אנושית בלתי נסבלת? ואולי יותר משאחשוש מן העונש הצפוי לי בגין הסרוב לציית לחוק האוסר על העסקת "עובדת זרה" ללא היתר, יוטל עלי מוראן של אחיותי הפמיניסטיות, שעלולות לטעון נגדי שאני "בונה קריירה" על גבן של נשים עניות ומשוללות הזדמנויות. ווו, אכן, מסקנתו של קובץ מאמרים שהופיע השנה בארה"ב, בכותרת 'האשה הגלובלית: מטפלות, עוזרות ועובדות מין בכלכלה החדשה': עורכות הספר, הסופרת והמבקרת החברתית ברברה ארנרייך והסוציולוגית ארלי ראסל הוכשילד, כותבות, בהקדמתן לספר, שהשימוש שנשים מהמעמד הבינוני בעולם העשיר, כמו בכלכלות המתפתחות, עושות בעובדות במשק ביתן, מהווה "פתרון פרטי של בעיה ציבורית". פתרון נוח וזול יחסית זה מאפשר להן לזוותר על הדרישה הצודקת מבני זוגן ומילדיהן לחלוק עמן באופן שוויוני את האחריות לניהול משק הבית. בדרך זו, כותבות ארנרייך והוכשילד, משמר המעמד הבינוני את חלוקת התפקידים הביתית המגדרית המסורתית ומייצא אותה למרחב הציבורי ולעולם העבודה. נשות הקריירה, "תיירות" גלובליות, במינוח של הסוציולוג זיגמונט באומן, עצמאיות מבחינה כלכלית, נוסעות בעולם ללימודים, לנופש או לעסקים. עמן נמנות גם פמיניסטיות מן האקדמיה, פעילות בארגונים ונציגות של תנועות המצויידות בכלים נכונים ובכישורים מתאימים לצריכה מבוקרת

הגלוקלית הניאו-שמרנית, בכך שהיא מחזירה את תחושת הכישלון האישי לפרטים שאינם מצליחים להתפרנס מעבודה בשכר נמוך, ומטילה את האחריות לאבטלה על המובטלים. יתכן שדווקא נקודת הזמן הנוכחית, שמעוררת בקרב קבוצות לא מעטות געגועים למושגים ותיקים ועתירי זכויות כמו "שיתופיות", "התאגדות", או "ערבות הדדית", תדרבן אותנו לנער מהם את האבק, ואפילו להשתעשע, אגב כך, מהבעות המיאוס והסלידה שהם מעלים על פני החסידים הניאו-ליברלים.

חדוה יששכר היא עיתונאית ופעילה ב"קו לעובד"

canetti@bezeqint.net